

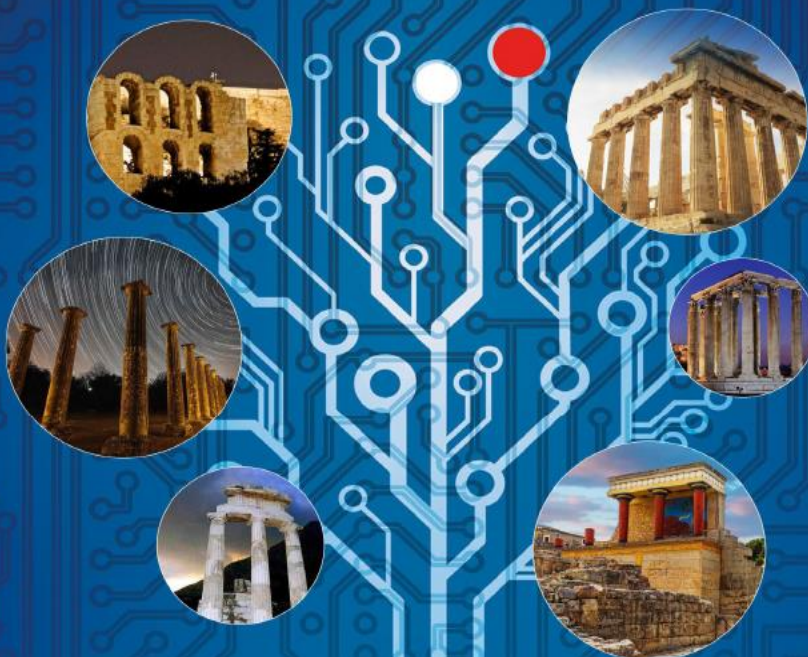
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Υπό την Αιγίδα

της Α.Ε. του Προέδρου της Δημοκρατίας κυρίου Προκοπίου Παυλοπούλου
και της Α.Θ. Παναγιώτητος του Οικουμενικού Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κ.κ Βαρθολομαίου

3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψηφιοποίησης Πολιτιστικής Κληρονομιάς – EuroMed 2019

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ | ΠΑΙΔΕΙΑ | ΕΡΕΥΝΑ | ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ
ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ | ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

25-26-27 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2019

Συνεδριακό Κέντρο Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής
Πανεπιστημιούπολη 2 - Αιγάλεω Αττικής

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ

Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου - ΤΕΠΑΚ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Δίκτυο «Περραιβία» - Φορέας Πολιτισμού

www.euromed-dch.eu

Τίτλος πρωτοτύπου:

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ 3ου ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ –EUROMED 2019**

(Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα 25-27 Σεπτεμβρίου 2019, στην Αθήνα ,
στις υπερσύγχρονες εγκαταστάσεις του Συνεδριακού Κέντρου του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής –
Πανεπιστημιούπολη 2- Αιγάλεω Αττικής)

Copyright: Δίκτυο «ΠΕΡΡΑΙΒΙΑ»

Α΄ Έκδοση: Οκτώβριος 2020

Για την Ελληνική Γλώσσα: Δίκτυο «ΠΕΡΡΑΙΒΙΑ»

Εκδοτική παραγωγή: Γραφικές Τέχνες «ΠΑΛΜΟΣ»

ISBN: 978-618-85119-0-3

Επιμέλεια- Υπεύθυνος: ΚΩΝ. ΣΚΡΙΑΠΑΣ-ΔΙΚΤΥΟ «ΠΕΡΡΑΙΒΙΑ»

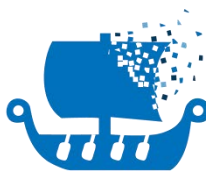
E-Mail: perrevianet@gmail.com

ΤΗΛΕΦΩΝΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ: +30-6974-881944 FAX: +30-24210-71200

Διεύθυνση Αλληλογραφίας: Κωνσταντά 247-249 -ΒΟΛΟΣ (Τ.Κ. 38 222)

E-Mail: euromed.greece@gmail.com

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιοδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, τηλεοπτικό, φωτοτυπικό ή άλλως πώς) χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του συγγραφέα, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης – Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975.

3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο
Ψηφιοποίησης Πολιτιστικής
Κληρονομιάς - 2019

"Πρέπει να γίνεις εσύ ήλιος για να φωτίσεις τους σβησμένους ήλιους των άλλων. Δεν υπάρχουν ιδέες, υπάρχουν μονάχα άνθρωποι που κουβαλούν τις ιδέες, κι αυτές παίρνουν το μπόι του ανθρώπου που τις κουβαλάει".

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

«Σε όλους αυτούς τους ακούραστους σκαπανείς της Επιστήμης, που αφιερώνουν τη ζωή τους στη μελέτη, στην έρευνα και στην ανάδειξη του Πολιτισμού του Ανθρώπου, άυλου ή υλικού, προσφέροντας στην ιστορία της Ανθρωπότητας και στη δημιουργία ενός καλύτερου και δικαιότερου κόσμου! Και σ' αυτόν τον κόσμο ο Ελληνικός Πολιτισμός πρέπει και μπορεί να έχει πρωτεύοντα ρόλο!»

Η Οργανωτική Επιτροπή
Ελλάδα , Οκτώβριος 2020

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΕΛΙΔΑ

1. Περιεχόμενα -.....	4
2. Διοργανωτές Φορείς	5
3. Υποστηρικτές Φορείς.....	5
4. Αιγίδα Α.Θ. Παναγιώτητος του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου...12	
5. Ομάδα Υποστήριξης Συνεδρίου	13
6. Πρόσκληση Διοργανωτών Φορέων	15
7. Ομιλία Υποδοχής Συνέδρων	18
8. Ομιλία Τελετής Λήξης εργασιών Συνεδρίου -Ψήφισμα.....	21
9. Βιογραφικά Διοργανωτών Φορέων	27
10. Οργανωτική Επιτροπή Συνεδρίου-Βιογραφικά Μελών	35
11. Επιστημονική Επιτροπή Συνεδρίου.....	44
12. Δελτία Τύπου πριν και μετά από το Συνέδριο.....	48
13. Συνοπτικό Πρόγραμμα Εισηγήσεων Συνεδρίου -Αίθουσες	57
14. Αναλυτικό Πρόγραμμα Εισηγήσεων	59
15. Key Note Speakers	71
16. Ευρετήριο Εργασιών (ταξινόμηση σύμφωνα με το πρόγραμμα του Συνεδρίου.....	72
17. Αναλυτική Παρουσίαση Εργασιών Συνεδρίου	78

ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΦΟΡΕΙΣ :

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
(ΤΕ.ΠΑ.Κ.)**
Εργαστήριο Ψηφιακής
Πολιτιστικής Κληρονομιάς
ΚΥΠΡΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
Τμήμα Μηχανικών Βιομηχανικής Σχεδίασης
και Παραγωγής, Εργαστήριο Μη-
καταστροφικών τεχνικών
ΕΛΛΑΔΑ

ΔΙΚΤΥΟ "ΠΕΡΡΑΙΒΙΑ"
Δευτεροβάθμιος Φορέας
Πολιτισμού και Επιστημών-
ΕΛΛΑΔΑ

ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ

Πρεσβεία της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Αθήνα

www.euromed-dch.eu

Το ζωντανό αρχείο: Καταγράφοντας τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία στην ψηφιακή εποχή

ΕΛΕΝΗ ΠΑΠΑΛΕΞΙΟΥ

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου-Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

ΑΥΡΑ ΞΕΠΑΠΑΔΑΚΟΥ

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας-Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών και Κοινωνικών Επιστημών

ΒΑΛΙΑ ΒΡΑΚΑ

Μουσική Βιβλιοθήκη «Αίλιαν Βουδούρη» του Συλλόγου Οι Φίλοι της Μουσικής

Περίληψη

Στην προτεινόμενη ανακοίνωση θα επικεντρωθούμε στο ζήτημα της τεκμηρίωσης και ψηφιοποίησης των ζωντανών πολιτιστικών αρχείων και συλλογών, με έμφαση στην αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών, οι οποίες πλέον τίθενται στην υπηρεσία της έρευνας των ανθρωπιστικών επιστημών και των τεχνών. Θα διερευνήσουμε ένα νέο πρότυπο αρχειακής διαχείρισης το οποίο εκπορεύεται από την απρόσκοπτη διάχυση της πληροφορίας, ενώ παράλληλα θα εστιάσουμε στη διαδικασία τεκμηρίωσης, με έμφαση στις ιδιαιτερότητες που διέπουν την επεξεργασία ενός «ζωντανού αρχείου» το οποίο διαρκώς εξελίσσεται, ανανεώνεται και μεταβάλλεται. Επιπλέον θα εξετάσουμε την ευαίσθητη ισορροπία ανάμεσα στην εφαρμογή επιστημονικών αρχειονομικών μεθόδων και την αρμονική συνεργασία μεταξύ ερευνητών και δημιουργών κατά τη διάρκεια του εγχειρήματος αυτού.

Παράλληλα στην ανακοίνωσή μας αυτή, θα προσεγγίσουμε τα πολιτιστικά αρχεία τόσο ως θύλακες της ιστορικής μνήμης, όσο και ως δημιουργικούς πόλους έλξης του ευρύτερου κοινού. Στο παραπάνω πλαίσιο θα παρουσιάσουμε καινοτόμες μεθόδους και καλές πρακτικές ανάδειξης και αξιοποίησης του πολιτιστικού αποθέματος, ανάμεσα στις οποίες συγκαταλέγονται η διαδραστική επικοινωνία, η διαμεσική αφήγηση, η ψηφιακή τεχνολογία και οι παραστατικές τέχνες.

Τέλος, θα αναφερθούμε στο έργο που έχουμε επιτελέσει ως ερευνητική ομάδα και στην πολύχρονη εμπειρία που έχουμε αποκομίσει στο πλαίσιο της υλοποίησης των ευρωπαϊκών ερευνητικών έργων CREARCH-Creative European Archives as Innovative Cultural Hubs και ARCH-Archival Research & Cultural Heritage.

Λέξεις Κλειδιά: ψηφιοποίηση, τεκμηρίωση, προβολή, πολιτιστικά αρχεία, ζωντανό αρχείο

1. Εισαγωγή

Στην ανακοίνωσή μας θα διευκρινίσουμε αρχικά πώς ορίζουμε την έννοια του «ζωντανού αρχείου». Πρώτον, «ζωντανό» είναι το αρχείο το οποίο παραμένει ανοικτό, εμπλουτίζεται διαρκώς και αναδιαμορφώνεται. Πρόκειται για το αρχείο εν εξελίξει, καθ' όν χρόνον οι ιδιοκτήτες του είναι ζωντανοί, με τη βιολογική έννοια του όρου και το ανατροφοδοτούν με το έργο τους, αλλά και αντλούν συστηματικά από αυτό υλικό έμπνευσης. Δεύτερον, με τον όρο «ζωντανό αρχείο» αναφερόμαστε σε μία διαδικασία εμφύσησης ζωής στο αρχείο. Πιο συγκεκριμένα ο όρος αφορά στο ζωντάνεμα του περιεχομένου ενός αρχείου, στην ανα-βίωσή του. Η αναβίωση της ιστορικής μνήμης συντελείται είτε

μέσω της δραματοποίησης –διά του σώματος του ηθοποιού– είτε μέσω της διαμεσικότητας – διά των ψηφιακών μέσων.¹

2. Η καταγραφή της ιστορίας σε παρόντα χρόνο

Ως επιστημονική ομάδα έχουμε στο ενεργητικό μας ερευνητικό έργο το οποίο αναφέρεται στο πρώτο σκέλος που περιγράψαμε πιο πάνω, και ειδικότερα στη δημιουργία ενός αρχείου που αφορά στις σύγχρονες παραστατικές τέχνες. Εργαζόμαστε εδώ και επτά και πλέον έτη για το αρχείο του κορυφαίου Ιταλού σκηνοθέτη Romeo Castellucci και της ομάδας του Societas Raffaello Sanzio, ένα αρχείο εγνωσμένης ιστορικής και πολιτιστικής αξίας. Πρόκειται για μία πλούσια συλλογή η οποία φυλάσσεται στο Teatro Comandini, το θέατρο που αποτελεί και την έδρα της Societas από το 1992 και βρίσκεται στο ιστορικό κέντρο της Τσεξένας, στην επαρχία της Αιμίλιας-Ρομάνιας στη βόρειο Ιταλία.

Το καλλιτεχνικό έργο της Societas Raffaello Sanzio τυγχάνει διεθνούς αναγνώρισης και συγκαταλέγεται στις σημαντικότερες εκφάνσεις της πρωτοποριακής σκηνης κατά τα τέλη του 20^{ου} και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα.² Ωστόσο, δεν είναι ίσως ιδιαίτερα γνωστό ότι η ομάδα διαθέτει ένα ογκωδέστατο αρχείο στο οποίο περιλαμβάνονται ανεκτίμητης αξίας πρωτογενή τεκμήρια. Το πολύτιμο αυτό «γενετικό υλικό» προσφέρεται για εις βάθος έρευνα της εξελικτικής πορείας του καλλιτεχνικού έργου και της εν γένει δράσης της ομάδας. Πλάι στη σκηνική τους δημιουργία, διακρίνεται ο σχεδόν ισάξιος σημασίας θεωρητικός στοχασμός, ο οποίος αναπτύσσεται και καταγράφεται σε μία πληθώρα κειμένων (χειρογράφων και εκδομένων) και μανιφέστων. Εκατοντάδες φάκελοι και κυτία περιέχουν την ιστορία του σύγχρονου θεάτρου σε πολλές διαφορετικές μορφές: θεωρητικά κείμενα, σχέδια, σκίτσα, σενάρια, χειρόγραφα, αφίσες, τετράδια, προγράμματα, ημερολόγια, φωτογραφίες κ.ά. αποτελώντας τα ίχνη της εφήμερης και εύθραυστης φύσης του θεάτρου. Όλα τα παραπάνω με τη μορφή πλέον οργανωμένου αρχείου φυλάσσονται στη σοφίτα του θεάτρου Comandini.

Η παραπάνω εργασία υπό τη μορφή ερευνητικού έργου με γενικό τίτλο «Το αρχείο της Societas Raffaello Sanzio» αναπτύχθηκε σε τρεις φάσεις. Η πρώτη, με τίτλο *Archivio*, διήρκεσε δύο έτη (2012-2013) και χρηματοδοτήθηκε από την Επιτροπή Ερευνών του Πανεπιστημίου Κρήτης. Η δεύτερη φάση (2014-2015) σηματοδοτήθηκε από την επιτυχή κατάληξη μιας ερευνητικής πρότασης η οποία είχε υποβληθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής δράσης «Αριστεία II», υπό το ακρωνύμιο *A.R.C.H.: Archival Research & Cultural Heritage*, με φορέα υλοποίησης το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Σήμερα το ερευνητικό έργο συνεχίζεται υποστηριζόμενο από ένα μικρότερο σχήμα συνεργατών και χρηματοδοτούμενο από τη Societas Raffaello Sanzio και άλλους ιδιωτικούς πόρους.³

Έχοντας εκπονήσει έναν αρχικό τεχνικό σχεδιασμό, η ερευνητική ομάδα προέβη στη διαδικασία ταξινόμησης, καταγραφής, τοποθέτησης και ψηφιοποίησης, μεταβαίνοντας από στάδιο σε στάδιο. Το πρώτο εξ αυτών αφορούσε μία εργασία αυτοψίας στον χώρο που φυλασσόταν το αρχείο με στόχο την αξιολόγηση του μεγέθους και του πλήθους των διαθέσιμων τεκμηρίων. Το επόμενο βήμα ήταν ο επιλεκτικός διαχωρισμός εκείνων που ήταν υποψήφια για ψηφιοποίηση. Έπειτα, εκτιμήθηκαν οι ανάγκες σε ανθρώπινο δυναμικό, καθώς και σε υλικοτεχνική υποδομή. Τέλος, ο σχεδιασμός του έργου συμπεριλάμβανε τον προγραμματισμό ερευνητικών αποστολών στην Ιταλία, τη μεταφοράς εξοπλισμού και τη συντήρηση του αρχειακού υλικού.⁴

Το αρχείο της Societas Raffaello Sanzio σήμερα συνιστά μία ιστορική πραγματικότητα, αλλά,

¹ Αναλυτική παρουσίαση της αξίας του ζωντανού αρχείου και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του: Eleni Papalexioy, 2017. “The value of the living archive”, διάλεξη στην επιστημονική συνάντηση *Perspectives of Interdisciplinary Events Research*, Epidaurus: Hochschule Heilbronn Summerschool.

² Eleni Papalexioy & Avra Xepapadaku, 2017. “About SRS”, in *ARCH-Archival Research & Cultural Heritage*, <http://www.arch-srs.com/srs>.

³ “Raise the Curtain! Digital Theatre Archives”, in *Insights. Archives and people in the digital age*, 2/2006, 14. Πρβλ. επίσης: www.arch-srs.com.

⁴ Αναλυτικά τα στάδια επεξεργασίας και το περιεχόμενο του αρχείου στο: Eleni Papalexioy; Avra Xepapadaku & Valia Vraha (2019). « L’archive théâtrale de la Societas Raffaello Sanzio: un pèlerinage à la matière », στα πρακτικά του διεθνούς συνεδρίου *Processus de création et archives du spectacle vivant : manque de traces ou risque d’inflation mémorielle ?*, Presses Universitaires de Rennes, υπό δημοσίευση.

δεδομένου ότι αφηγείται ένα τμήμα της ιστορίας του σύγχρονου θεάτρου, αναπτύσσεται με το βλέμμα του στραμμένο προς το μέλλον. Το Ιταλικό Υπουργείο Πολιτισμού το ανακήρυξε «εθνική πολιτιστική συλλογή μείζονος ιστορικού ενδιαφέροντος και σημασίας». ⁵ Το πολύτιμο περιεχόμενό του τεκμηριώνει το έργο ενός από τους σημαντικότερους θιάσους της διεθνούς πρωτοπορίας. Η εργασία μας για το αρχείο της Societas Raffaello Sanzio θυμίζει ένα μωσαϊκό με κατακερματισμένες ψηφίδες, το οποίο συναρμολογείται σταδιακά. Περισσότερα από 200.000 τεκμήρια έχουν ταξινομηθεί, καταγραφεί και ψηφιοποιηθεί, απεικονίζοντας κάθε πλευρά της πολυπρισματικής διαδικασίας της δημιουργίας.

Ωστόσο, δεν πρόκειται για ένα ιστορικό αρχείο με μοναδική αποστολή τη διατήρηση της μνήμης, δεν πρόκειται για μία σφραγισμένη και προφυλαγμένη από κάθε εξωτερική παρέμβαση παρακαταθήκη. Το αρχείο της Societas Raffaello Sanzio είναι ζωντανό, αναπτύσσεται αδιάκοπα και εξελίσσεται ακόμη και τη στιγμή αυτή. Η σοφία του θεάτρου Comandini υποδέχεται σε καθημερινή βάση έναν εντυπωσιακό αριθμό νέων τεκμηρίων, καθώς οι τρεις καλλιτέχνες που αποτελούν το αντικείμενο της έρευνάς μας είναι ακόμη εξαιρετικά ενεργοί και δραστήριοι, παράγουν και δημιουργούν ακατάπαυστα. Επιπλέον, με μεγάλη συχνότητα οι καλλιτέχνες ανατρέχουν στις αρχειακές πηγές, τις οποίες αξιοποιούν ως υλικό έμπνευσης για νέες δημιουργίες. ⁶ Σχετικά με τη ζωντανή διάσταση του αρχείου, ο Romeo Castellucci αναφέρει:

[...] είναι ενδιαφέρον να αναδειχθεί το αρχείο ως ζωντανή μορφή, ως σχέδιο εργασίας προς μελλοντική αξιοποίηση. Υπό την έννοια αυτή, μπορούμε να παρομοιάσουμε την αρχειακή επεξεργασία των τεκμηρίων με ένα οικοδόμημα του οποίου η κατασκευή συνεχίζεται με ζωντανά και ακατέργαστα ακόμη υλικά. Αισθάνομαι υπερήφανος που το αρχείο δύναται να αποτελέσει μία βάση δεδομένων στην οποία περιέχονται ιδέες ακόμη αδιαμόρφωτες: σώματα, κινήσεις και πράγματα που δεν έχουν ακόμη υπάρξει. Το αρχείο είναι, υπό την οπτική αυτή, ένα τεράστιο εργαστήριο ιδεών. ⁷

Κατά τη διάρκεια της εργασίας μας συναντήσαμε δυσκολίες και αρκετά εμπόδια, που δεν σχετίζονταν πάντα με τεχνικά ή μεθοδολογικά ζητήματα, αλλά συνδέονται με την καθεαυτή έννοια του ζωντανού αρχείου. Η εργασία σε ένα ζωντανό αρχείο, δεν απαιτεί μόνο την εφαρμογή επιστημονικών γνώσεων και τεχνολογικών πρακτικών, αλλά βασίζεται πρωτίστως στην αμοιβαία εμπιστοσύνη και την αρμονική συνεργασία των ερευνητών και καλλιτεχνών καθ' όλη τη διαδικασία. Αυτή η σχέση εν τέλει συνιστά μία κοινή εμπειρία που ενθαρρύνει τις δύο πλευρές να επαναπροσδιορίσουν τις θέσεις και τις απόψεις τους. Όπως έχει διατυπωθεί εύστοχα από τη Sophie Lucet: «Το αρχείο είναι ζωντανό όταν μοιράζεται. Το αρχείο είναι ζωντανό όταν μεταδίδεται στις επόμενες γενεές. Το αρχείο είναι ζωντανό όταν επιτρέπει την προσπέλαση στη δημιουργική διαδικασία των εκπροσώπων της σύγχρονης σκηνής». ⁸

Η εμπειρία μας στο αρχείο της Societas Raffaello Sanzio επιβεβαιώνει την παραπάνω τοποθέτηση. Περάσαμε πολλά μερόνυχτα συζητώντας με τους τρεις καλλιτέχνες και με τους συνεργάτες τους, προσπαθώντας να ορίσουμε ένα κοινό πεδίο λειτουργίας και μεθοδολογίας, μελετώντας τεκμήρια και ανασύροντας μνήμες και οράματα. Καθώς το ζωντανό αρχείο ενέχει το στοιχείο της υποκειμενικότητας, απαιτεί ορθολογική τήρηση των αποστάσεων και παράλληλα την ανάγκη της εκ του σύνεγγυς ουσιαστικής εμπλοκής, χωρίς την οποία θα ήταν αδύνατον να αποκαλύψουμε και να ανασυνθέσουμε το παρελθόν. Πρόκειται για μία διαδικασία ενδοσκόπησης στα

⁵ Ministero dei beni e delle attività culturali e del turismo, Soprintendenza Archivistica dell'Emilia-Romagna, Ref.n. 2152-24.08.2015

⁶ Βλ. χαρακτηριστικά τη δημιουργική διαδικασία της αναβίωσης της παράστασης *Ορέστεια (μία οργανική κωμωδία)* από τον Romeo Castellucci (1995-2015), όπως αναλύεται στο άρθρο Eleni Papalexiou; Avra Xepapadaku [2019], «Sur les traces de l'*Orestie (une comédie organique ?)* de Romeo Castellucci: De sa conception (1995) à sa reprise (2015)», στα Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συνεδρίου Θεατρικής Γενετικής *Percursos de Genética Teatral*, Centro de Estudos de Teatro, Universidade de Lisboa, υπό δημοσίευση.

⁷ Ιωάννα Ζυμαρίτη, «Ο Ρομέο Καστελούτσι μιλά στο BHMAdonna για την αξία της έρευνας», *Το Βήμα*, 05.02.2016.

⁸ Sophie Lucet, «Archiver le Geste Créateur à L'ère de Numérique. La fabrique du Spectacle», Διάλεξη στο Βουλευτικό Ναυπλίου, 06.06.2015, Διοργάνωση: Ερευνητικό Πρόγραμμα ARCH & Τμήμα Θεατρικών Σπουδών-Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

άδυνα της καλλιτεχνικής δημιουργίας, ένα ξεγύμνωμα ψυχής το οποίο απαιτεί απόλυτο σεβασμό, εμπιστοσύνη, σύμπλευση και συνεργασία με τους καλλιτέχνες. Εξηγεί ο Romeo Castellucci: «Εν τέλει το αρχείο αντιπροσωπεύει για μένα την επίγνωση των πηγών του έργου μου, καθώς ανακαλύπτω, μέσω αυτού, ότι οι πηγές αυτές είναι λίγες και πάντα οι ίδιες. [...] Ορίστε, τώρα μπορώ να στραφώ προς τις αμετάβλητες εκείνες πηγές».⁹

3. Το ζωντάνεμα της δημιουργικής παρακαταθήκης του παρελθόντος

Σε αυτό το σημείο θα προσεγγίσουμε το ζήτημα αντίστροφα. Θα εξετάσουμε πώς είναι δυνατόν το ιστορικό περιεχόμενο ενός αρχείου να «ζωντανέψει» και να αποτελέσει πόλο έλξης ενός ευρύτερου κοινού και κυρίως των νέων. Είθισται οι φορείς διαχείρισης αρχείων να λειτουργούν ως αποθετήρια εγγράφων ή/και αντικειμένων με σκοπό την ασφαλή τους φύλαξη και τη μεταγενέστερη χρήση τους για σκοπούς τεκμηρίωσης. Συχνά ο ρόλος τους περιορίζεται στην αξιόπιστη διατήρηση της πληροφορίας και στην ορθή λειτουργία της αποθηκευτικής διαδικασίας. Ωστόσο, τα πολιτιστικά αρχεία ως σημαντικό κεφάλαιο της πολιτιστικής μας κληρονομιάς θα ήταν δυνατόν να αποτελέσουν το μέσο για την ευρεία προβολή και αναζωπύρωση της πολιτιστικής ζωής, κάτι που φαίνεται έστω και θεωρητικά να αναγνωρίζουν οι αρχειακοί φορείς.

Την τελευταία δεκαετία έχουν επιχειρηθεί ενέργειες για την προβολή των αρχείων, κυρίως μέσω εκθέσεων, φυσικών ή ψηφιακών, ώστε να προσελκυστεί το ευρύ κοινό ή τουλάχιστον ευρύτερο από τους καθιερωμένους επισκέπτες τους, δηλαδή τους ερευνητές. Ανακύπτει επομένως ένας προβληματισμός σε σχέση με το πώς θα ήταν δυνατόν να δημιουργηθεί ένας νέος ορίζοντας αξιοποίησης των αρχείων τόσο σε πολιτιστικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Οι όροι «προβολή» και «αξιοποίηση» χρησιμοποιούνται ευρέως, συχνά ταυτίζονται με τις ανάγκες της «ψηφιακής προβολής» και «οικονομικής αξιοποίησης» αντίστοιχα. Πολλοί λοιπόν δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς αναζητούν διεξόδους προβολής και αξιοποίησης ως επί το πλείστον σε χρηματοδοτούμενα ερευνητικά και εκπαιδευτικά έργα με σκοπό την κάλυψη αυτών των αναγκών.

Στο παραπάνω πλαίσιο, το Ευρωπαϊκό Πολυεταίρικό Ερευνητικό Έργο *CREARCH - CREative European ARCHives as innovative cultural hubs* [Δημιουργικά Ευρωπαϊκά Αρχεία ως Καινοτόμες Εστίες Πολιτισμού] “Creative Europe Cooperation Projects: Culture” (2018-2021) στοχεύει στην ανάπτυξη ενός ευρωπαϊκού δικτύου καινοτόμων πολιτιστικών αρχείων και στην αξιοποίηση και προβολή της ιστορικής μνήμης που φυλάσσεται στα αρχεία αυτά, μέσω της διαδραστικής επικοινωνίας, της διαμεσικής αφήγησης, της ψηφιακής τεχνολογίας και των παραστατικών τεχνών. Προσδοκώμενο αποτέλεσμα του Έργου θα είναι η αύξηση της προσβασιμότητας των αρχείων και η προσέλκυση ενός ευρύτερου κοινού σε αυτά.

Στο Έργο αυτό συμμετέχει το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου ως κύριος ερευνητικός εταίρος με μία ομάδα ερευνητών και καλλιτεχνών της οποίας έχουμε την τιμή και τη χαρά να είμαστε μέλη. Οι άλλοι εταίροι είναι το Ίδρυμα της Τράπεζας της Νάπολης (Fondazione Banco di Napoli | Il Cartastorie, Museo dell’Archivio Storico del Banco di Napoli (Ιταλία), το Κροατικό Παράρτημα του Διεθνούς Κέντρου Αρχειακής Έρευνας ICARUS (ICARUS Hrvatska, Κροατία), και το Περιφερειακό Ιστορικό Κέντρο του Λίμπουργκ (Regionaal Historisch Centrum Limburg, Ολλανδία).

Στο Έργο *CREARCH* φιλοδοξούμε να αναπτύξουμε και να βελτιώσουμε περαιτέρω τη μέθοδο του δραματοποιημένου αρχείου, την οποία προτιθέμεθα να εφαρμόσουμε στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου σε συνεργασία με το Αρχείο Ελληνικής Μουσικής της Μεγάλης Ελληνικής Μουσικής Βιβλιοθήκης «Λίλιαν Βουδούρη», το ιστορικό αρχείο της Αργολίδας, καθώς και το αρχείο του Romeo Castellucci και της Societas Raffaello Sanzio. Σύμφωνα με τη μέθοδο του δραματοποιημένου αρχείου, οι ηθοποιοί, βασιζόμενοι στην αρχειακή έρευνα που έχει προηγηθεί, θα ζωντανέψουν μία εποχή, ενσαρκώνοντας χαρακτήρες, πραγματικούς ή φανταστικούς, που μιλάνε από τη δική τους σκοπιά για την εποχή στην οποία ζουν. Ουσιαστικά δηλαδή δημιουργείται ένα αφήγημα, απόρροια της ιστορικής έρευνας, μέσα από το οποίο επιχειρείται η ερμηνεία της πολιτιστικής κληρονομιάς με τέτοιο τρόπο ώστε να προσλαμβάνεται άμεσα από τον θεατή. Το κοινό

⁹ Ιωάννα Ζυμαρίτη, *ό.π.*

επομένως δεν παρακολουθεί μία ξενάγηση στην ιστορία των τεκμηρίων ή των αρχειακών συλλογών, αλλά βιώνει μία ιστορία πλασμένη από τα ίδια τα τεκμήρια. Μπορεί έτσι να αλληλεπιδράσει μαζί τους σαν να βρίσκεται σε ένα ταξίδι μέσα στον χρόνο.

Έτσι, από εχέγγυα της ιστορίας και της μνήμης τα αρχεία μετατρέπονται κατά περίπτωση σε ιδιαίτερες πηγές δημιουργικής έκφρασης. Οι περιπτώσεις των καλλιτεχνών Kazimir Malevich, Marcel Duchamp, Hannah Hoch και Gerhard Richter, είναι μόνο μερικά από τα ονόματα του 20^{ου} αιώνα που έχουν αξιοποιήσει το αρχείο ως διακριτό καλλιτεχνικό μέσο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ανάσυρσης υλικού δημιουργίας από τις αρχειακές πηγές είναι τα ντανταϊστικά φωτομοντάζ στο έργο *Scrapbook* (1993) της Hannah Hoch. Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα αυτό το είδος τέχνης χαρακτηρίστηκε ως αρχειακή και καθιερώθηκε ως ένας τύπος καλλιτεχνικής πρακτικής. Το 2004 ο ιστορικός τέχνης Hal Foster, στο δοκίμιο του «An Archival Impulse», χαρακτήρισε την αρχειακή τέχνη ως είδος που καθιστά φυσικά παρόντα ιστορικά στοιχεία, συχνά χαμένα ή εκτοπισμένα.¹⁰ Έτσι, είτε πρόκειται για έργα που αφορούν πραγματικά αρχειακό υλικό είτε έργα τέχνης στα οποία οι καλλιτέχνες χρησιμοποιούν το αρχείο ως πρώτη ύλη, η ιδέα αποτελεί μια από τις οργανωτικές δομές των εκθέσεων, των μουσείων αλλά και των επισκέψιμων αρχείων σήμερα και γνωρίζει μεγάλη ανταπόκριση.

Ένα επιπλέον εργαλείο το οποίο αποτελεί ερευνητικό ζητούμενο στο έργο *CREARCH* είναι η διαδραστική αφήγηση μέσω της τεχνολογίας, μέθοδος που εφαρμόζεται με πολύ μεγάλη επιτυχία στο Ίδρυμα της Τράπεζας της Νάπολης. Ας επιμείνουμε λίγο περισσότερο στο σημείο αυτό. Τα τελευταία χρόνια ο εικονικός κόσμος έχει εισβάλει στην καθημερινότητά μας. Ειδικά τα παιδιά και οι έφηβοι αντιλαμβάνονται σχεδόν εξ ολοκλήρου την πραγματικότητα μέσω ψηφιακών φίλτρων. Για αυτό το λόγο, ήδη εδώ και αρκετά χρόνια μουσεια, όπως το Μουσείο-Αρχείο «Il Cartastorie», προσπαθούν να προσεγγίσουν αυτό το κοινό μέσω τεχνικών διαδραστικής αφήγησης και με την αξιοποίηση των παραστατικών τεχνών, προκειμένου να δημιουργήσουν μία αίσθηση συμμετοχής, σύνδεσης με το αρχείο και ένταξης στην τοπική κοινότητα. Για να μεταφέρουμε την εμπειρία μας, στον «Χαρτοϊστορητή» περιδιαβήκαμε τις αρχειακές συλλογές συνοδευόμενες από έναν αφηγητή, ο οποίος μας παρουσίαζε τις ιστορίες των τεκμηρίων και μας οδήγησε στο πολυμεσικό ζωντάνεμα του περιεχομένου τους, με τη χρήση βιβλίων «pop-up», δηλαδή με κινούμενα μέρη, ηχοτοπίων, βίντεο και διαδραστικών οθόνων αφής.¹¹

Ένας άλλος τρόπος ανάδειξης του αρχείου είναι όταν ο επισκέπτης εισάγεται σε ένα εικονικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ενεργοποιούνται οι αισθήσεις μέσω της εικονικής πραγματικότητας και της επαυξημένης πραγματικότητας σε ειδικά διαμορφωμένες αίθουσες. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι σε κάθε πολιτιστικό αρχείο που αφηγείται μία ιστορία εθνικού ή τοπικού πολιτισμού, θα ήταν εφικτό να εφαρμοστούν οι μέθοδοι αυτές ώστε το εκάστοτε αφήγημα να καταστεί προσιτό. Με αυτό τον τρόπο είναι δυνατόν να δημιουργηθεί ένα νέο κοινό που θα συμμετάσχει με τις αισθήσεις του, θα ενεργοποιεί την φαντασία του και θα προσεγγίζει πολύπλευρα το περιεχόμενο των αρχείων. Θα θέλαμε εδώ να διευκρινίσουμε ότι στο ερευνητικό μας έργο *CREARCH* έχουμε στόχο να επεκτείνουμε τη μεθοδολογία αυτή, με την περαιτέρω συμβολή των τεχνικών μέσων και των σύγχρονων εφαρμογών (applications) για κινητές συσκευές και tablet, οι οποίες συχνά απευθύνονται και σε ειδικό κοινό, όπως άτομα με αναπηρίες.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το κλειδί της ανάδειξης των αρχείων και της προσέλκυσης του ευρύτερου κοινού, αλλά και ειδικών ομάδων, σε αυτά, ενδεχομένως εντοπίζεται στον ίδιο τον τρόπο διαχείρισής τους από τον κάθε φορέα. Εάν οι φορείς προέκριναν να τα διαχειριστούν ως εν δυνάμει έργα τέχνης, θα διαπίστωναν ότι διατίθεται ένας μεγάλος αριθμός τεχνολογικών και δημιουργικών μέσων, τα οποία θα ήταν δυνατόν να αποτελέσουν τη βάση για την ολοκληρωμένη προβολή τους. Ασφαλώς όμως η αφετηρία για μια αλλαγή στην πολιτική του κάθε φορέα προϋποθέτει τον σχεδιασμό και την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής ανάπτυξης κοινού, η οποία θα λαμβάνει υπ' όψιν στοιχεία όπως η κοινωνική και ηλικιακή ομάδα, οι απαιτήσεις του κοινού ειδικών κατηγοριών, η πολιτική ψηφιοποίησης, η εκπαίδευση του προσωπικού στην ψηφιακή τεκμηρίωση και η ενίσχυση των ψηφιακών του δεξιοτήτων. Μέσα από την πολύχρονη ερευνητική, αλλά και επαγγελματική μας

¹⁰ Hal Foster, «An Archival Impulse», *The Mit Press*, vol 110, 2004.

¹¹ «CREARCH: Creative European Archives as Innovative Cultural Hubs», *Research, Bulletin of the University of the Peloponnese* 3, Δεκέμβριος 2018, 6-7.

εμπειρία στη συγκρότηση και διαχείριση πολιτιστικών αρχείων, έχουμε σχηματίσει πλέον την πεποίθηση ότι οι παράγοντες αυτοί συμβάλλουν καταλυτικά στην επιτυχία του προτεινόμενου εγχειρήματος.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Ζυμαρίτη, Ι. (2016) «Ο Ρομέο Καστελούτσι μιλά στο BHMA Donna για την αξία της έρευνας», *Το Βήμα*, 05.02.2016.

Παπαλεξίου, Έ. (2009), *Όταν ο λόγος μετατρέπεται σε ύλη*, Romeo Castelluci, Societas Raffaello Sanzio, Αθήνα: Πλέθρον.

Ξενόγλωσση

____ (2015). «La Raffaello Sanzio, una memoria storica», *La Repubblica*, 25.10.2015

____ (2015). «Valore storico all'archivio della Societas», *Dramma it.*, Ottobre 2015.

Cox, Richard J. (1992). *Managing Institutional Archives: Foundational Principles and Practices*. Greenwood Press.

____ (2016) «Raise the Curtain! Digital Theatre Archives», in *Insights. Archives and people in the digital age*, 2/2006, 14. Πρβλ. επίσης: www.arch-srs.com.

____ (2018) «CREARCH: Creative European Archives as Innovative Cultural Hubs», *Research, Bulletin of the University of the Peloponnese* 3, Δεκέμβριος 2018, 6-7.

Derrida, J. (2014). *Trace et archive, image et art*, Bry-Sur-Marne: INA.

Doueïhi, M. (2013). *Qu'est-ce que le numérique?*, Paris: PUE.

Ernst, W. (2015). *Stirring in the Archives*. Rowman & Littlefield.

Foster, H. (2004). «The Archival Impulse», *The Mit Press*, vol 110, 2004.

Lucet, S. (2015). «Archiver le Geste Créateur à L'ère de Numérique. La fabrique du Spectacle», Διάλεξη στο Βουλευτικό Ναυπλίου, 06.06.2015, Διοργάνωση: Ερευνητικό Πρόγραμμα ARCH & Τμήμα Θεατρικών Σπουδών-Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Lucet, S. & S. Proust (eds 2017). *Mémoires, traces et archives en création dans les arts de la scène*, Rennes: Presses Universitaires de Rennes.

Papalexiou E. & A. Xepapadaku (2017). «About Societas Raffaello Sanzio», in <http://www.arch-srs.com/srs> (last visit: 12.12.2018).

Papalexiou E. & A. Xepapadaku (2019). «Sur les traces de l'Orestie (une comédie organique ?) de Romeo Castellucci: De sa conception (1995) à sa reprise (2015)», στα Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συνεδρίου Θεατρικής Γενετικής *Percursos de Genetica Teatral*, Centro de Estudos de Teatro, Universidade de Lisboa, υπό δημοσίευση.

Papalexiou E., A. Xepapadaku, V. Vraha (2019). «L'archive théâtrale de la Societas Raffaello Sanzio: un pèlerinage à la matière», στα πρακτικά του διεθνούς συνεδρίου *Processus de création et archives du spectacle vivant : manque de traces ou risque d'inflation mémorielle ?*, Presses Universitaires de Rennes, υπό δημοσίευση.

Papalexiou, E. (2017). «The value of the living archive», διάλεξη στην επιστημονική συνάντηση *Perspectives of Interdisciplinary Events Research*, Epidaurus: Hochschule Heilbronn Summerschool.

Την **Τετάρτη 25 Σεπτεμβρίου 2019** και ώρα 10.00 π.μ. στο αμφιθέατρο του Συνεδριακού Κέντρου του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, κηρύχτηκε με κάθε επισημότητα και με την παρουσία εκπροσώπων από το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, της Ελληνικής και Κυπριακής Κυβέρνησης και Πολιτείας, της Ελληνικής Εκκλησίας, πολλών πανεπιστημίων, της τοπικής αυτοδιοίκησης, της επιστημονικής κοινότητας και της Κοινωνίας των Πολιτών, η έναρξη του **3ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ψηφιοποίησης Πολιτιστικής Κληρονομιάς-EuroMed 2019** (3rd Pan-Hellenic Conference on Digital Cultural Heritage-EuroMed 2019) .

Το σημαντικό, για την ψηφιοποίηση της Πολιτιστικής μας Κληρονομιάς, Συνέδριο , διοργανώθηκε για 3^η φορά στην Ελλάδα , στις **25-27 Σεπτεμβρίου 2019** , από την ομάδα Φορέων που το θεσμοθέτησαν για την Ελλάδα από το έτος 2015 και που είναι το **Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου-ΤΕΠΑΚ**, το **Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής** και ο Δευτεροβάθμιος Οργανισμός Πολιτισμού και Επιστημών «**Δίκτυο Περγαίβια**» και συνδυάζεται με τα παγκόσμια Συνέδρια EuroMed που διοργανώνει το ΤΕ.ΠΑ.Κ., κάθε δύο χρόνια, στην Κύπρο και αφορούν την Ψηφιοποίηση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς!.

Το μοναδικό αυτό, για την Ελλάδα, Συνέδριο, το οποίο λόγω της θεματολογίας του χαρακτηρίζεται από όλους ως εθνικής σημασίας, τελούσε υπό την Αιγίδα της **ΑΕ του Προέδρου της Δημοκρατίας κυρίου Προκοπίου Παυλοπούλου** και της **Α.Θ. Παναγιώτητος του Οικουμενικού Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κ.κ. Βαρθολομαίου**, ενώ είχε την υποστήριξη και συνεργασία του Υπουργείου Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης της Ελλάδος, του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, του Υπουργείου Τουρισμού, του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού, της Πρεσβείας της Κύπρου στην Αθήνα και πολλών παγκόσμιων επιστημονικών οργανισμών.

Οι Διοργανωτές Φορείς εκφράζουν τις ευχαριστίες τους σε όλους τους παραπάνω θεσμικούς Φορείς, που έθεσαν υπό την Αιγίδα και υποστήριξή τους το μεγάλο αυτό γεγονός, αλλά, ιδιαίτερα, την ευγνωμοσύνη τους προς την **ΑΕ Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Προκόπιο Παυλόπουλο** και της **ΑΘΠ Οικουμενικό Πατριάρχη Κων/πόλεως κ.κ. Βαρθολομαίο**, που με την Αιγίδα τους προς το πρωτοπόρο αυτό Συνέδριο, αναδεικνύουν μια πρωτοπόρα προσπάθεια, που αφορά το σύνολο του Ελληνικού Πολιτισμού και που η διάσωση και η ανάδειξή του, αποτελεί τον υπέρτατο ακρογωνιαίο λίθο για την πορεία του Ελληνισμού προς το Μέλλον.

Επίσης, εκφράζουν τις ευχαριστίες τους προς τους εκατοντάδες Έλληνες και Κυπρίους επιστήμονες, που συμμετείχαν ενεργά στο Συνέδριο και παρουσίασαν πρωτοποριακές εργασίες, που προάγουν τις Επιστήμες, την καινοτομία, την Έρευνα και τις Νέες Τεχνολογίες σε παγκόσμιο επίπεδο, συμβάλλοντας σημαντικά στην μελέτη, καταγραφή, αποτύπωση, ψηφιοποίηση, διάσωση και ανάδειξη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Ανθρώπου.

www.euromed-dch.eu

ISBN: 978-618-85119-0-3